

JAN
VERWOERT:

FAKE FATE
AND TURBO
FEUDALISM

Jan Verwoert: Turbofeudalismus

Rozhovor Noemi Smolik
s Janem Verwoertem

NS: O co šlo v tvé přednášce v Praze?

JV: V dnešní době se člověk nevyhne tomu, aby mluvil o politice. Otázkou zůstává, z jaké perspektivy se my, umělci kritici nebo umělci, do této debaty pustíme. Můj přístup spočívá v rétorice. A tím nemyslím jen techniku zhotovování slov, ale spíše schopnost navazovat pomocí určité formy promluvy spojení s publikem a toto spojení dále prohlubovat. Úspěch našeho projevu závisí na tom, jak se nám do něj podaří vtáhnout ostatní. Přirovnáme to k tanci. Gesta, která tanec zahajují, mu dodávají energii, nádech, elán, zkrátka všechno to, co rozhoduje o tom, jak se změní náš pohled na svět. Na této úrovni se rozhodují základní politické otázky: Jakou formu vlády uznávám? K jakému druhu společenství se připojím? Převáděno na úroveň rétorické formy to znamená: Co mě přitahuje? Co mi připadá věrohodné? Jaký hlas zní tak, že v něj vložím svou důvěru a budu mu naslouchat? Jakému rytmu hudby důvěřuji natolik, že mu na celou noc svěřím své tělo?

Mě zajímá tanec života: Jaké formy nám umožňují tančit tanec života a sdílet každodenní radosti i strasti jak v intimních vztazích, tak mezi cizími lidmi, ve společenství, stejně tak jako ve společnosti. Vezměme si třeba klasickou disco písničku od Sylvestera: *You make me feel mighty real*. To sedí. Když na ni tancuji, cítím se opravdově. Tanec zvyšuje vnímání reality a dává jí přitom zvláštní význam. Domnívám se, že všechny skutečnosti jsou až do jistého stupně utvářeny pomocí takovýchto forem předávání názorů. Proto je rozhodující, na jaké formy přistoupím, které z nich budu vnímat jako lákavé a věrohodné.

Jaká forma umění, jaký výtvarný jazyk, jaké melodie, jaké rytmy nám umožňují cítit to existenciální? Jaké formy oslovení – zahájení tance – nás přimějí položit si otázku: Jak chceme společně žít a zemřít? Každý šlágr se může onoho existenciálního

dotknout, pokud se dotýká základních zažitých rozporů jako: Ty nejsi já, já nejsem ty, pořád jsme ještě manželé... jak to může fungovat? Věřím, že už v momentu, kdy se rozezní první tóny, je rozhodnuto, zda bude v tanci otočka doprava nebo otevření doleva. Obě formy jsou si velmi blízké, ale přesto si myslím, že je možné je od sebe rozlišit. Tomuto rozlišení stojí ale často v cestě rozlišování mezi „racionálním“ a „iracionálním“. Pak to znamená: Pravice mobilizuje mýty, a proto potřebuje i levice něco mytického (George Bataille, atd.). Podle mě jsou tyto pojmy zavádějící. To, co nám připomene otázku života, nemusí být nutně emocionální, iracionální nebo mytické. Je to především existenciální. Levice má již po desetiletí, ne-li století, k dispozici formy toho, jak oslovit. Příznává ale nerada, že se o pochopení usiluje i na úrovni tance.

NS: Právě, ale nabízí se otázka, kde je dnes vpravo a kde vlevo. Abychom mohli řešit současné rozpory, musíme tyto pojmy nejdříve znovu definovat...

JV: Přesně tak, přičemž střet hlubinné psychologie s rétorikou forem předpokládá, že odlišení levice a pravice probíhá nejen na úrovni programatiky nebo ideologie, ale i na úrovni poetiky. Tedy nejen ve smyslu „co“, ale také ve smyslu „jak“. V písni *Youth Against Fascism* zpívají Sonic Youth: „It’s the song I hate...“ Jakou formu má ta písnička, kterou nenávidím? Musím jít do detailu. Už Sigmund Freud zjistil, že pud smrti je konzervativní. Tím nás vábí hlásit se k takové formě, která slibuje s jistotou smrt, slibuje smrt jako jistotu, neboť jen smrt je jistá a cesta k ní vede opakováním neustále stejné formy: Nevěř těm, co ti slibují budoucnost, ti tě zklamou, věř mi. Obzvlášť když za svou důvěru musíš zaplatit cenou nostalgie. Vzpomeň si na mládí, už to nikdy nebude tak pěkné jako tenkrát, tak mi zahraj ten song ještě jednou... To se člověk upře k jedné formě minulosti, o které každý ví, že je lží – lží života. Podle motta: Bůh lhal knězi, kněz lhal muži, muž lhal ženě, žena dětem... tak to funguje. Jak říká Brecht, člověk dává najevo „souhlas“ se lží, která mu přináší jistotu, protože je to lež života. Připijme si na život, o jehož zkaženosti jsme přesvědčeni! Existuje osudový pakt, o kterém víme, že vede do propasti, ale protože ji důvěrně známe, cítíme se jistí. Tak to bylo vždycky.

Opakem je riziko, pustit se do budoucnosti, o které ještě nevíme, jaká bude. Typickým problémem levice je, že vidí budoucnost vždy jen ve smyslu pokroku. Říká: „Nemusíš se utápět ve svém maloměstském životě, přijď do města, poznej pokrok, technika už nám otevře dveře k tomu, o čem sice ještě nevíme, jaké to bude, ale určitě to bude super. Slibujeme!“ Háček je v tom, že tento slib bývá často zklamán, a pak se do čela postaví pesimista a řekne: „Nerad se opakuji, ale netvrdil jsem to snad vždycky?“ Pesimistická analýza pravice nakonec vždycky vyhraje. Následuje tzv. nietzscheovský obrat, který zní: Než abych přenechal taneční parket pravici, začnu také s pesimismem. Probudím cit pro zkažené, rozvrácené a lživé, ale přesto nedojdu k tomu závěru, že se musíme stále točit v jednom a tom samém kole. Nietzscheovské *amor fati* je přihlášení se k životu, který je přirozeně zničený, zkažený, a tudíž jej lze chápat pouze pesimisticky. Ale právě proto se otvírá tomu, co Nietzsche nazývá velkým „MOŽNÁ“. To je forma, která v umění uznává ono zkažené a spleť v životě. Nevyvozuje z toho však závěr, že toto vyznání vede zase jen k původní staré iluzi. Tím se dostávám k Raineru Werneru Fassbinderovi a jeho filmu *Strach jíst duše*, kde je všechno tak nějak komplikované, ale přesto jsou možná osudová setkání, která směřují k otevřenosti. Emi a Ali se potkají v hospodě, protože venku prší, a hned se vezmou. Při tomto osudovém setkání se otevře výjimečná příležitost, kterou ale nemůžeme chápat jako „pokrok“. Proběhne v hospodě, kde se život představuje ve své nejspletitější, často nejnižší formě. Lidé jako Fassbinder nebo Pier Paolo Pasolini tohle chápali. Bylo by dobré z tohoto místa pokračovat v levicové perspektivě.

NS: Vždycky jsem se pozastavovala nad tím, že levice odmítala autory jako Fjodor Dostojevskij nebo Franz Kafka. Georg Lukács radikálně odmítal Kafku ještě v 60. letech, a to proto – jak jsi už řekl –, že se levice bránila rozvrácenému, spleťtému životu. Myslíš si, že je toto levicové tabuizování rozvráceného, špinavého, tragického a absurdního snad také jedním z důvodů, proč pravíkoví populisté, kteří se o tom nebojí mluvit, mají dnes u lidí takový ohlas?

JV: Ano, přesně tak. Využívají pocitů, jako je nenávisť, láska, radost nebo bolest, které vnímáme existenciálně, v jejich nečisté,

smíšené formě. Z toho pak vyplývá dvojí metr pravice: samozřejmě, že vzorný táta chodí do bordelu. Stavíme na tom společnost, která na jednu stranu propaguje rodinné hodnoty a na straně druhé si nechává otevřená zadní vrátka. Přirozeně spím jako šéf se svou sekretářkou. Nebo mluvím o „zákonu a pořádku“ a přesouvám stranické příspěvky na svůj účet do zahraničí. Takto to ve společnosti vypadá podle pravíkové dvojí míry. Étienne Balibar a Immanuel Wallerstein vidí v této aktivní hře s morálkou taky důvod, proč rasismus jako forma mnohé tak oslovuje, že tanec svého života stočí doprava. V knize *Race, Nation, Classe* zmiňuji, že proti rasismu je tak těžké bojovat, protože aktivně pracuje s protichůdností: Rasista nikdy neřekne, že všichni Turci jsou špatní, rasista řekne – jako to říkala moje teta: „Na pošť v Düsseldorfu se ztrácí tolik balíků, protože tam pracují Turci, ale ten chlap z tureckého obchodu odvedle, ten je naprosto v pořádku.“ Rasismus proměňuje neporozumění cizí kultury ve hru, pocíťovanou bezmoc tváří v tvář světu ve srandu z odlišností, tedy v diskriminaci. V okamžiku, kdy říkám ano, tenhle je dobrý, ale tenhle ne, si hrají s rozpory světa. Donald Trump je blbec, ale taky hrdina. Je to troska, jen se podívej na jeho účes. Ale zároveň je hrdina. Je dobrý stejně jako špatný, je stejně ubohý jako já. Tato hra s dvojí mírou mi umožňuje přetvářet rozpory reality v jakési mihotání, ke kterému mám se svými jednoduchými názory okamžitě přístup. A takto je člověk vyzývá k tanci. Otázkou zůstává, jak můžeme rozpory společenského života v celé jeho komplexnosti a nejasnosti učinit dosažitelnými, očividnými a také s oblibou diskutovanými, pokud nechceme hrát tuto hloupou a jednoduchou hru. A jak můžeme vykročit vstříc neznámé budoucnosti, aniž bychom sklouzli k důvěrně známé hře s dvojí mírou – hře smrti.

NS: Není snad tento dvojí metr tak úspěšný proto, že vyhovuje základnímu nastavení člověka? Jsem vzorný otec, ale chodím do bordelu. Jsem slušný občan, ale neplatím daně. Splňuji očekávání, která jsou na mě kladena, ale zároveň si proti nim dovolím rebelovat. To mi umožňuje být zároveň rádným občanem i rebelem.

JV: Ano, naprosto. Většina náboženství s těmito vnitřními rozpory stále operuje, čímž udržují při životě věčné struktury patriarchá-

tu: ten totiž nevyžaduje žádné jednoznačné řešení, nýbrž svým způsobem přijímá rozpornost života. Což je odporné, protože je to úplná lež. Ale je to život kontra-reformací. Život neustálých reformací nikdo nevydrží, a právě od toho tu máme karnevaly. Tam jsou rozpory omluvitelné, alespoň pro některé. Otázkou však zůstává: Vede katolicismus nutně ke dvojí míře? Nebo se může karneval otevřít jiným směrem? Mezi filozofie, které z levicové perspektivy prověřují vztah k diferencím a zápolí s dvojí mírou, patří queer teorie, postkoloniální teorie nebo diferenční feminismus. Tvrdí, že jde o to prožívat difference jako takové, milovat na karnevalu vše teplé, camp i travestii, která říká: tento muž je mužem stejně jako ženou, tato žena je ženou stejně jako mužem. Tato vnitřní hra s vrstvami, které určují, kým jsme, rozkládá naši identitu do neidentity. Z toho se nedá vyvodit žádný jednoduchý vzorec. Vnitřní rozpory nejsou tak plytké. Vytváří rostoucí repertoár gest, kterými se zakryjí odlišnosti a oloupou vrstvy. Cibule má mnoho vrstev. Queer karneval kmitá směrem ven z hlubin existence.

Jádrem problému je, že rozdíl mezi mnohovrstvým a jednoduchým je jen nepatrný, a ne kategoricky programovatelný. Pravice se tradičně vyzná také v grotesce, která stejně jako dvojí míra patří ke karnevalu. Svým způsobem je i Trump drag queen prezidentem. Pořádá vlastní travesti show, v nichž se vydává za někoho, kým není. Já tomu říkám „Fake Fate“. Je sice prezidentem, ale nechová se „jako“ prezident. Reprezentuje stát a zároveň jej ničí jako Silvio Berlusconi. Jeho drag queen show nestojí za nic. Kamerunský filozof Achille Mbembe o tom píše ve své knize *On the Postcolony*. Říká, že postkoloniální diktatura si je vědoma nelegitimnosti svého nároku na moc. Po převratu udělá ze své moci vtip, karnevalový průvod. Ale fatální na tom je, že se nikdo ve státě nevyhne tomu, aby ten vtip dále vyprávěl a tančil v průvodu. Už tomu nemůžeš uniknout. V okamžiku, kdy řekneš „vím, že můj prezident je fraška“, legitimizuješ ho v celé jeho nelegitimnosti. To je nejhorší fatalismus. Nemůžeme nevtipkovat o Trumpovi, ale v okamžiku, kdy to uděláme, souhlasíme s tím, že zemi vede král karnevalu.

Otázkou je, jaké jsou možnosti postkoloniálního, feministického a queer karnevalu, který odmítá zdánlivě osudné, ale slaví, že při karnevalu – mluvíme-li o Fassbinderovi – mezi Alim a Emi

najednou všechno funguje. Tam, kde je muž mužem stejně jako ženou a zároveň žena ženou stejně jako mužem. Jak mohou existovat odlišnosti na úrovni humoru? Zažitá rozdílnost tvoří vrstvy podobně jako v umění či poezii, kde se rozpory kupí jeden přes druhý. Jako v každé hospodě, kde zažíváme radost a žal stejně jako špatné šlágry. Queer byl vždycky svázán s maskami, které srůstají se životem, se vzpomínkami. Tak vznikají karnevalové biografie, v nichž nejde o autentickou formu ani jednoznačnou identifikaci osob, ale o postižení souvislostí. Queer, postkoloniální a feministická teorie ukázaly, že hegemonní hra na jednu stranu rozděluje moc normativním způsobem, ale na straně druhé může být na poetické a symbolické úrovni přerozdělena. Aby se tak stalo, není zapotřebí žádného politika s čistýma rukama, který ví, kam se ubírá budoucnost, a má k dispozici politické nástroje, kterými nás ubezpečuje: „Ano, můžeme být podstatně lepší.“

NS: Na to, že karnevaly a parodie mohou obsahovat kritické, a tedy i emancipační prvky, poukazovali už ve 20. a 30. letech minulého století ruský teoretik smíchu a přítel malíře Kazimira Maleviče Michail Bachtin a později také feministická teoretička Judith Butler. Jak se ale můžeme pomoci karnevalových forem nebo komedie stavět na odpor tomu, co nazýváš „Fake Fate“?

JV: Narodil jsem se v Porýní a samozřejmě věřím v karneval. Zajímají mě formy, kde se každou vteřinu rozhoduje, jestli se věci posunou doleva, nebo naberou otočku doprava a stanou se tak povrchní hrou dvojí míry. Jen si vzpomeň na Berlusconiho – totální kašpar, ale většina lidí si pomyslí: „No skvěle! Ten je takový jako my. Věří státu stejně málo jako my, tak ho ten stát nechme vést.“ Tak nacházíme ve hře mezi přetvářkou a realitou, která končí nulovým součtem, zdánlivou stabilitu: Všichni odrbávají stát, tak proč neudělat vůdcem státu toho největšího odrbávajícího? Když udělám kozla zahradníkem, autorizuji problém a zároveň hned najdu zdánlivé řešení. Protože se toho problému nemohu zbavit, zvolím člověka, který je sám tím problémem, a díky tomu k němu získám aspoň domnělý přístup.

Jak z toho ale ven? Nepopírat pesimistický postoj. Kdybychom si za cíl kladli pouze ctnost, byl by svět jen zcela tak krásný...!

A jaký z toho vyvozují závěr? Neslibuji ti procházku růžovým sadem... Říkám jenom, užívejme si rozpory života v jejich rozmanitosti jinak. Argumentují hédonicky. Nevím, jak daleko se s tím dostanu, ale říkám, že karneval se má posunout doleva. Sociální spravedlnost však znamená i to, že rozporuplnost bude stravitelná pro všechny, že v jejím rytmu budou moci tancovat všichni, a ne jenom ti, kteří k ní dají podnět a jimž tradiční zřízení zaručuje diskretnost. Nemusím být zkorumpovaný, jak jen to jde, abych si užil večírek. Chápu korupci jako systém propojující všechny se všemi, jako existenciální dynamiku, a ne jako oprávnění nebo omluvu. Otázkou zůstává, jakým směrem se ubíráme, jestli se nevracíme v čase? Jsem stoupenec Barucha Spinozy, který říká: „Ještě dlouho nebudeme vědět, čeho všeho je tělo schopné.“ Nemůžeme vědět, v jakém rytmu budeme tancovat, stejně jako nemůžeme vědět, co se stane s Emi a Alim. Ale ti dva se ještě musí nějak potkat, aby mohl jejich příběh pokračovat... Toto riziko otevřenosti v osudovém setkání je také to, čeho si cením na umění. Existují umělci a umělkyně, jejichž práce zahrnuje existenciální dimenzi, i když její formy nevyžadují žádnou autenticitu. Říkají: „Nepatří mi hospoda. Nepatří mi citáty. Nepatří mi jazyk. Nechci tyto znaky s čímkoliv uvádět v soulad, hodí se stejně jen napůl a pochází kdoví odkud...“ Ale právě tyto odrazy zrcadlí život. Adorno mluví o neidentitě. V neidentitární, narušené formě je existence znatelná. Takovéto formy nemůže člověk vlastnit, ani když pochází z jeho vlastní kultury. Přesto, anebo právě proto, můžeš předvést vlastní kulturní tradici vrstvou po vrstvě v travesti show. Přijde mi skvělé, jak to dělají umělkyně Mounira Al Sohl, Meraneh Atashi a Sophia Al-Maria, o jejichž pracích jsem hovořil na své přednášce. Mají cit pro symbolické a teatrální formy dekora a způsobů chování, jaké znají z Libanonu, Íránu a Emirátů. Ale nevyužívají tyto formy, aby daly najevo, že jsou odtamtud, a proto tomu rozumí, ale k tomu, aby – v době, kdy globální pop žije z dvojitého úderu na darbuku – vyjevily tanec kmitajícího života v celé jeho rozmanitosti, aniž by se vracely zpátky k autenticitě.

NS: Ale vraťme se ještě k těm „fake“ biografii Trumpa nebo Berlusconiho. Čím jsou pro nás tak přitažlivé?

JV: V Lacanově psychoanalýze existuje postava Père Jouissance, která v sobě nese příslib hlubokého uspokojení, neboť vytváří zákony a zároveň je porušuje. Je zákonodárcem i zločincem. Je tyranem: Caligulou, Kippenbergerem, Papa Ubu, Lawgiverem a Lawbreakerem v jednom. Na synech Père Jouissance, na Kippenbergeriánech a Beyusiánech můžeme pozorovat, že táta je pro ně Bůh, ale ne z Nového, nýbrž ze Starého zákona. Bůh je perverzní: tím, že káže zákon a současně ho porušuje, je pro své syny nedosažitelným. Strašně ráda bys byla jako on, ale uvědomuješ si, že se mu nikdy nevyrovnáš – je příliš obratný na to, abys ho zabila, a příliš tuhý na to, abys ho snědla. Tuto excesivní boží tyranii spatřuji i u Trumpa.

NS: To je přece princip feudalismu – lenní pán káže a zároveň porušuje zákon. Je to to, co označujete pojmem „turbofeudalismus“?

JV: Přesně tak. Nejdříve jsem od umělce Deimanta Narkeviciuse slyšel pojem „turbocarismus“. Volně bych to přeložil jako „turbofeudalismus“. [Étienne] Balibar nedávno ve své přednášce v Berlíně zdůraznil, že otázka legitimacy vlády je v obecném povědomí úzce spjata s protokolem předávání státní moci: vládnutí se zdá být legitimním v případě, kdy se přechod z jedné generace na druhou uskuteční způsobem, který působí věrohodně a pocho-pitelně. V patriarchátu to znamená: „Jednoho dne, můj synu, ti to tu bude všechno patřit.“ Liberální společnost ovlivněná feminismem, postkoloniální a queer kritikou chce tyto patriarchální protokoly předávání moci zrušit. Proti tomu agituje pravicová nostalgie. Okamžitě mi před očima vyvstává obrázek z reklamy Philippa Pateka, v níž říká otec synovi: „Jednoho dne budou tyto hodinky patřit tobě.“ Turbo-kmenové společenství ve švýcarském ultra-luxusním řemesle. „Když přestávám rozumět okolnostem předání těchto hodinek,“ říká Balibar, „začínám si myslet, že se někdo vrátil v čase a narušil původní genealogii, kterou bych si přál vidět znovu funkční.“ Když si ale její původ odvodit dokážu, mohu si být jistý, že tyran, který mě zlikviduje, patří k nám. Táta

Trump předal právo vykořisťování svému synáčkovi, slumlord předá vládu svému potomkovi. Je to sice kleptokracie, ale dědí se pochopitelně z jednoho zloděje na dalšího. Protože o tom víme, stáváme se nevolníky tohoto systému. Slyšel jsem přednášku tu-reckého sociologa, který řekl o tajemství úspěchu Recepta Tayyipa Erdogana toto: „Všichni vědí, že se paktuje s mafií, která kšeftuje s nemovitostmi a vyhání chudé z městských částí, jež se pak přestavují. Zároveň ale existují pro tyto vyhnance kulturní prostory, kde mohou pořádat svatby a pohřby, tedy slavnosti, které slouží jako přechodové rituály (Rites of Passage) mezi generacemi. Erdogan využívá tento existenciální moment k odůvodnění svého nároku na vládu, a usiluje tak o přijetí rozdílnosti jako osudu. Pánem je ten, kdo dá sloužícím prostor slavit slavnosti životních přechodů...“

Politika je na rozdíl od toho veřejný prostor, kde se vyjednává diplomaticky. Feudální princip ničí politiku tím, že ukotvuje jiné zákony: ty o sňatku a válce. Mohu si tě buď vzít, nebo tě zabít. To je feudální. Přesně to dělají Putin s Erdoganem. V momentu, kdy Erdogan sestřelil Putinovu stíhačku, bylo vyhlášení války vnímáno jako nabídka k sňatku. Najednou jsou nejlepšími přáteli a mění společně Sýrii v prach a popel. Kdyby západ přijal ruské ponorky, přelety, hackerské a chemické útoky jako nabídku k sňatku, vrátil by se zpátky k feudálnímu principu. Když se společnost rozpadá, maskuje se superstát jako rodina a simuluje domorodou aristokracii, která už vlastně ani neexistuje. Každý ví, že oligarchové nejsou aristokrati, ale nechávají nás věřit, že by jimi být mohli. Na jihu převzala mafie místo aristokracie, která odstoupila, když se Itálie stala republikou. Jsou aristokraty z druhé ruky s falešným zlatem na svých pohovkách. Každý ví, že car neexistuje, ale oligarcha se maskuje tak šikovně, že zaujme jeho místo, jako to dělá mafie. To je turbofeudalismus nebo turbofeudalismus jako sdílená iluze, která simuluje přístup k realitě – děláme kozla zahradníkem. Při tom, co máme, víme, co nemáme. To vytváří zdánlivou stabilitu.

NS: Předtím jsi mluvil o neidentitě jako o něčem narušeném a neautentickém, čeho se snažíme dosáhnout ve jménu odlišnosti. Jak se snese tvé pochopení neidentitity s dnešním všudypřítomným voláním po identitě ve smyslu etnika, náboženství nebo genderu?

JV: Samozřejmě tu jsou hnutí, která musí hájit identitu, protože jim byla panovníky upírána celá staletí. Je tu ale i jev, který Ba-libar označuje jako „self-racialisation“. Nepřehledná motanice většinové společnosti najednou věří, že se vidí v jasných obrazech. Ó, my jsme bílí. Ó, my jsme Němci. Až lidé, kteří ještě nikdy nebyli v kostele, skončí s nadáváním na Brusel a najednou zjistí, že existují evropští křesťané. Tento obrázek koresponduje s tvrzením německého politika Seehofera, že islám nepatří k Německu. Pro pána, od kdy vy jste křesťan, pane ministře? Kdybyste jím vážně byl, určitě byste si všimnul, co už odjakživa spojovalo křesťanství a islám: totiž pohostinnost! Morální většina hraje o svou identitu, jako by byla ohroženou menšinou. Každý ví, že je to divadlo, ale právě proto je ta hra tak přitažlivá. Když se začnu najednou hlásit ke křesťanství, nemusím nikomu dokazovat, jestli jsem se byl někdy podívat v kostele. Křesťanství je maska, kterou si prostě nasadím. Je to stejně uhozené jako hnědé košile, které pochodují s římskými standartami, protože Hitlerovi se v kině líbil Ben Hur. Pokud se většina v poslední době pokládá za utlačovanou menšinu, v čem je riziko? Když někdo začne v nějaké talkshow debatu o tom, co znamená být Němcem, a o zkáze západního světa, nemůže se mu přece nic stát. Tvrdí se tu, že jde o všechno. V sázce ale není nic. Tobě přece patří společnost, všechny společenské smlouvy jsou ti ušity na míru. Máš už přece svoje auto a řadový dům, tak co víc ještě chceš? Když jdu po ulici jako namalovaný muž s parukou, tak vím, co znamená identita, protože mohu být kdykoliv konfrontován s násilím. Kdy jsi ale naposled dostal přes držku, protože jsi řekl: „Ahoj, jsem Němec.“?

Co na rozdíl od toho znamená simulovat odlišnosti nejen provokativně (já Němec, ty ne), ale jako riziko života ve spletičnosti a listování ve vrstvách? Život odlišností se do mainstreamu dostal v 80. letech naneštěstí spíše na konzumní úrovni. Proč ne. Ale odlišnost pak končí jednoduchou volbou mezi dvěma možnostmi: Dejte mi ještě trochu tohoto zeleného džusu! Červený je nezdravý. Není náhodou, že v USA, podobně jako tady u nás, se intelektuál stal nenáviděnou osobou. Ten si totiž může dovolit chovat se odlišně. K této třídě patřím taky, ať se mi to líbí nebo ne. My nemusíme být za jedno, a přesto máme spolu co dělat.

NS: Neřekl Édouard Glissant: „Abych s tebou mohl žít, nemusím ti rozumět.“?

JV: Přesně, já s tebou žiji, protože ti nerozumím. To může být strašné, ale také fantastické. A to nepředstavitelně fantastické musíme dostat v podobě obrazu do oběhu.

Jan Verwoert je kritik a spisovatel zabývající se současným uměním a teorií kultury. Vyučuje na Piet Zwart Institute v Rotterdamu. Je profesorem teorie na Oslo National Academy of the Arts a hostujícím profesorem na UdK Graduate School v Berlíně. Je autorem publikace *Bas Jan Ader: In Search of the Miraculous* (MIT Press/Afterall Books, 2006) či dvou sbírek esejů: *Tell Me What You Want What You Really Really Want* (Sternberg Press/Piet Zwart Institute, 2010) a *Cookie!* (Sternberg Press/Piet Zwart Institute, 2014). Společně s Michaelem Stevensonem vydal uměleckou knihu *Animal Spirits – Fables in the Parlance of Our Time* (Christoph Keller Editions, JRP, Curych 2013). Je editorem antologie uměleckého vědění *No New Kind of Duck – Would I know how to say what I do?* (Diaphanes & UdK Graduate School, Curych-Berlín, 2016) a přispěvatelem časopisu *Frieze*. Jeho texty byly publikovány v mnoha různých antologiích, magazínech a monografiích. Žije a pracuje v Berlíně.

Jan Verwoert is a critic and writer on contemporary art and cultural theory, based in Berlin. He is a contributing editor of *Frieze* magazine and his writing has appeared in different journals, anthologies and monographs. He teaches at the Piet Zwart Institute Rotterdam. He is a professor for theory at the Oslo National Academy of the Arts and guest professor at the UdK Graduate School, Berlin. He is the author of *Bas Jan Ader: In Search of the Miraculous*, MIT Press/Afterall Books 2006, the essay collection *Tell Me What You Want What You Really Really Want*, Sternberg Press/Piet Zwart Institute 2010, together with Michael Stevenson, *Animal Spirits – Fables in the Parlance of Our Time*, Christoph Keller Editions, JRP, Zurich 2013, a second collection of his essays *Cookie!* published by Sternberg Press/Piet Zwart Institute 2014 and editor of the anthology on artistic knowledge *No New Kind of Duck – Would I know how to say what I do?*, Diaphanes & UdK Graduate School, Zurich-Berlin 2016.

Fotografické koláže k přednášce Fake Fate a Turbofeudalismus: Jan Verwoert

Fotografické koláže k přednášce Fake Fate a Turbofeudalismus: Jan Verwoert

Jan Verwoert: Fake Fate and Turbofeudalism

Noemi Smolik in conversation
with Jan Verwoert

There was an artistic exchange between Berlin and Prague in the middle of March this year. Five Berlin galleries showed the works of their artists in five Prague galleries. On this occasion, *Hope Recycling Station*, a private initiative that promotes international networking of the Czech art scene, invited the critic Jan Verwoert to give a lecture. The lecture titled *Fake Fate and Turbofeudalism* was enthusiastically received in Prague. In the following, we present a conversation between Jan Verwoert and the critic Noemi Smolik that ensued shortly after.

NS: What was your lecture in Prague about?

JV: Right now, you can't avoid talking about politics. The question is about which perspective one can meaningfully enter this conversation from as an art critic or artist. My point of entry was rhetoric. By that I mean not just the technique of manufacturing words, but also the art of relating to an audience through a specific form of address, of making connections and producing a community. It all depends on how you involve someone in a conversation. In the gestures that initiate the dance, there's a momentum, an élan, a spirit, everything that determines what the dance will revolve around, which twist it will give your perception of the world. This can happen in very different ways. But fundamental political questions are decided on this level: Which form of government do I recognize? Which kind of community will I participate in? On the level of rhetorical forms, this means: What attracts me? What seems believable? Which voice resonates in such a way as to make me believe it, listen to it, keep on reading, or take in a whole book? Which rhythm can I trust the music of my body to for a whole night?

What I'm interested in is the dance of life: Which forms permit us to dance this dance together, to share the experiences of

pain and joy that determine life daily, in intimate relationships as well as with strangers, on the levels of community and society. Take Sylvester's classic disco number *You make me feel mighty real*. It's true. When I dance to it, I can experience myself as real. Dance intensifies the sense of reality and gives it a special interpretation, a twist, a spin. I think that to some extent all realities are produced with the help of such forms of exchange. So it becomes decisive which forms I participate in, because I find them inviting and credible. Which melody do I let tune the dance of life between myself and others?

Which forms of art, of visual language, which melodies and rhythms enable you to feel "the existential?" Which forms of address—warm ups—let you feel the question of how do we want to live and die together? Every Schlager song can touch on this existential level when it's based on fundamental lived contradictions like: you are not me, I'm not you, but we're still married... how's that supposed to work? I heard the band *Der Scheitel* play in Vienna years ago. They were able to play Schlager music with an unimaginable heaviness, like a Viennese Bad Seeds: "I hob verlor, I hob wieda mol verlor..." [I've lost, I've lost again]. In all of this, I believe that with the very first tones it's already been decided whether the dance will turn to the right or open up to the left. The forms are very similar, but I think one can still make distinctions between them. In order to do so, however, I believe it doesn't help to take recourse to the distinction between the "rational" and "irrational." I've heard that argument too many times: "If the right mobilizes myths, then the left also needs something mythical (George Bataille etc.)..." I think that such terms are misleading. The things that let you feel life's questions aren't necessarily emotional, irrational, or mythic. They are primarily existential. Such forms of address have been available to the left for decades, if not centuries, but it doesn't want to face up to the fact that it also has to court understanding on the level of the dance.

NS: Exactly. Here, one has to ask the question of where the left and right are today. I think that in order to investigate our contemporary contradictions, we have to start by redefining these concepts...

JV: Precisely. A deeper psychological engagement with the rhetoric of forms suggests that the distinction is not just to be made on the level of a program or ideology, but also on the level of poetics, not just the “what,” but also the “how.” In *Youth Against Fascism*, Sonic Youth sings “It’s the song I hate...” What form does the song I hate have? Sigmund Freud concluded that the death drive was conservative. It entices you to avow a form that certainly promises death or death as a certainty, since death is the only thing that is ever certain and the road to it takes one through a repetition of forms that are always the same: “Don’t trust those who promise you the future; they’ll only disappoint you. Trust me, even if you have to pay the price of nostalgia for it. Remember the summer; it will never be as beautiful as it was then. Remember youth; play me that song again...” Here you are sworn into a form of the past that everyone knows is a lie, precisely the lie of life. It’s just like the saying: “God lied to the priests, priests lied to men, men lied to their wives, and the wives to their children... That’s how it goes.” One signals a kind of “consent,” as Brecht would say, with the lie that gives you a sense of security, because it is the lie of life. “Let’s raise our glasses to the life whose depravity is beyond question! There is a fateful pact that we know will take us into the abyss, but since we’re familiar with the abyss we feel like it was always like this.”

The opposite is risk, to set oneself up for a future where we don’t know what will come. The classical leftist problem is to define this future in terms of progress, to say: “You don’t have to drown in this provincial shop, come to the city, see the progress, technology will open up the doors to something new, even though we don’t know what is. But it’ll be great, we promise!” The problem is that the promise isn’t usually fulfilled, and then the pessimists step up to the front and say “I hate to repeat myself, but didn’t I always say it’d end up like this?” The right’s pessimistic analyses always seem to win in the end. By contrast, I’m more interested in the Nietzschean spin that goes something along the lines of: Well good, but I won’t leave the dance floor to the right. Instead, I’m going to come to terms with pessimism. From pessimism, I can get a sense of the messy, broken, and deceitful. But that doesn’t mean I have to conclude we should stay spinning in the same circles. The Nietzschean *amor fati* is

an avowal of life, which is of course broken and depraved and as such can only be grasped pessimistically. But for precisely that reason, it opens the doors for what Nietzsche calls the big MAYBE. It’s a form that recognizes the messy and convoluted aspects of life in art but doesn’t draw the conclusion that this avowal must lead one to the old delusions. Here I have to think of Rainer Werner Fassbinder and his film *Angst essen Seele auf*, where everything is pretty messy but fateful encounters are still possible and lead to a certain openness. Emi and Ali meet in a bar because it’s raining outside, then they get married immediately. In this fateful encounter, something opens up, something like a radical possibility that one doesn’t necessarily need to advertise as progress. It happens in a bar, a place where life presents itself in its most convoluted forms. People like Fassbinder and Pier Paolo Pasolini realized this. Coming from the left, it would be good to keep working on these points.

NS: The left’s tendency to reject authors like Mikhail Dostoevsky or Franz Kafka has always been a bit of a stumbling block for me. Even in the 60s, Georg Lukács still radically dismissed Kafka. It was—like you’ve just said—because the left shies away from the broken, entangled aspects of life. Could the left’s taboo on the broken, filthy, tragic, and absurd also be one of the reasons for the recent popularity of right populists, as they vocalize just this brokenness?

JV: Yes, precisely. They have a grasp on certain emotions like hatred, love, joy, pain, which can feel existential in their impure, mixed form. The right has always been able to accommodate and cushion these in their double standards: of course, the good father goes to the brothel. And they build an entire society around it, invoking family values on one hand while leaving the back doors open on the other. Of course the chancellor sleeps with his secretary, and the law and order guy shifts party donations to Swiss accounts. This is the translation of societal contradictions into a well-practiced double standard. Étienne Balibar and Immanuel Wallerstein see this active play with double standards as the reason why racist stereotyping can exert such a strong attraction on people. In their book *Race, Nation, Class*, they argue

that racism is so difficult to fight, because it isn't an inherently consistent set of beliefs. On the contrary, racism actively works with inconsistencies, it puts them into play: The racist never says all Turks are bad. Rather he says, like my aunt used to do, "The mail always gets lost in Düsseldorf because there are so many Turks working at the post office. But the guy from the Turkish store next door, he's alright." Racism transforms a lack of understanding into a dance of life: the game of opinionated discourse. A sense of impotence in the face of the world is transfigured into the pleasure of passing judgements and power-trip of making distinctions, passing judgement, i.e. of discrimination. In the moment I say that one is good, but the other isn't, I feel like I get a purchase on the contradictions of the world, by playing with them: "Donald Trump is a success, but also a failure—just look at his haircut—an asshole, but also a hero: He is good insofar as he's bad. He's just as shitty as I am." This game lets me translate reality's contradictions into a certain oscillation that I can immediately grasp with simple opinions. That's how you get invited to the dance. Trump popularized the word FAKE via a twitter account that designates him as the REAL Donald Trump. That's how one transforms the world's unresolvable contradictions into a game, albeit a rather flat one, a persistently flat flickering: REAL FAKE REAL FAKE REAL FAKE. A friend of mine, the artist Polys Peslikas, once suggested that this is the problem with contemporary puppet theater. In the past, there were puppets with a lot of layers, now they're just cast in a single layer of silicone. Is *Trump a fake or real, a real fake, the fake real, or a fake* insofar as he is real? Is he good insofar as he's bad? Such flat oppositions have the power to produce simple oscillations that are endlessly available. The question is: If we don't just want this corny game, how can we make the contradictions of social life, its entanglements and complexities, tangible, sensible, and negotiable with a degree of pleasure so that it can open up into something unknown, a future and doesn't devolve into a game of death, the all too familiar game of double standards?

NS: Aren't these double standards so successful because they satisfy some basic human attitude: I am a dutiful father, but I frequent the brothel. I am a dutiful citizen, but I avoid

paying taxes. I fulfill the duties expected of me, but at the same time I manage to rebel against them. This allows me to be a dutiful citizen and a rebel at the same time.

JV: Yes, absolutely. Most religions constantly work with this flickering. That's how they keep the eternal structures of the patriarchy alive, because it doesn't push towards any clear resolution and rather just accepts life's contradictions in some ways, which is obnoxious because it's entirely dishonest. But this is the life of the Counter-Reformation. No one could stand life during the Reformation; that's why we have carnival. That's where the contradictions became forgivable, if only for a few. The question is whether Catholicism necessarily leads to double standards. Or can carnival open up in another direction? The philosophies which are trying out approaches to difference on the left and fighting against double standards are queer theory, post-colonial theory, difference feminism. They say it's about living the differences as such, loving the gay in carnival, the camp, the transvestism. They say this man is a man insofar as he's a woman, this woman a woman insofar as she's a man. This play with the layers of self sensually unfolds identity as non-identity. This process can't be grasped in simple formulas. The flickering isn't flat. It creates a growing repertoire of gestures that difference is shrouded in and at the same time peels them off in layers. An onion has many skins. Queer carnival oscillates out of the depths of existence. The crux of the matter is that the distinction between layered and flat is extremely fine and isn't categorically programmatic. The right is just as skilled in the grotesque; double standards are equally at home in carnival. In a way, Trump is a president in drag. He's giving a drag performance as someone who isn't president. He is the president insofar as he isn't "presidential." He represents the state insofar as he's destroying it, like Silvio Berlusconi. He is a bad drag performance. The philosopher Achille Mbembe gets to the heart of it in his book *On the Postcolony*. He's from Cameroon. He points out that post-colonial dictators are well aware of the illegitimacy of their claim to power. After a coup, they make power a joke, a carnival parade. What's fatal about it is that no one in the state can escape making the joke and dancing at the parade. You can't get away from it. In the

moment you say “I know my president is a joke,” you legitimate him in his illegitimacy. Von den blauen Bergen kommen wir, unser Lehrer ist genauso doof wie wir.¹ This is the bad fatalism of the joke: when I laugh about the inescapability of the fact that my political leader is a joke, I give him the right to be precisely that. This agreement recognizes falsehood as fate. I can’t not make jokes about Trump. Having opinions on Trump is like listening to Maria Carey over Christmas: inevitable. But in the moment I start doing it, I assent to the fate of a carnival prince leading the country.

The question is what are the possibilities of a post-colonial, feminist, queer carnival that don’t simply consent to fate, but rather celebrate that Fassbinder sense of carnival, like when suddenly between Ali and Emi, everything is possible—where a man is a man insofar as he’s also a woman, and a woman a woman insofar as she’s also a man. How can differences be lived on the level of humor? Lived differences create a layering, much like art or poetry, where contradictions are laid one atop the other, like in every bar where joy and suffering are experienced to the sound of bad Schlager music. Queer biographies were lived through masks, and the masks become a medium, like painting or writing: over time experiences and memories are inscribed and layered in them. This leads to carnivalesque biographies that don’t rest on an authentic form or the clear attribution of identity, but rather creates a particular quality of being deeply layered. Queer, post-colonial, and feminist theory have shown how the hegemonic play of power distributes in a normative way, but also how power can be redistributed in a poetic, symbolic way on the level of life lived. To do this we don’t need any moral crusader who knows where the future leads and has political technologies ready at hand to promise: *yes, we can be so much better.*

NS: In the 20s/30s of the last century, the Russian theorist of laughter and friend of Kazimir Malevich Mikhail Bakhtin had already pointed out that the parodic and carnivalesque can also entail emancipatory and critical elements. The feminist theorist Judith Butler would also raise this point later on. But how can one counteract what you’ve called Fake Fate with carnivalesque forms or elements of comedy.

¹ German children’s song: From the blue mountains we come / Like us, our teachers are just as dumb.

² From the German Carnival Schlager Ententanz [the duck’s dance]: If we only swore by virtue, we might as well go to bed right away.

JV: I was born in the Rhineland, and of course I believe in carnival. I’m interested in these forms where from second to second you have to decide whether things open up to the left or veers off to the right and become a flat game of double standards. Think of Berlusconi: a total idiot, but most people were thinking yeah great, he’s just like us, he distrusts the state as much as we do, let him run the state. That’s how you find yourself with a zero-sum game between flat masks and (seemingly) inescapable realities in a kind of illusory stability. Everyone shits on the state, so let’s make the biggest shitter head of state. When I ask the fox to guard the henhouse, I authorize the problem while achieving the semblance of a solution at the same time. I can’t get rid of the problem so I elect the problem itself and thus trick myself into thinking that I have a purchase on it.

How do we get out of this? I don’t want to deny the pessimist attitude: Wenn wir nur auf die Tugend schwörten, dann könnten wir doch gleich schlafen gehen.² But what conclusion do I draw from this? I can’t promise you a rose garden. I can just say let’s enjoy the richness of life’s contradictions in another way. I make a hedonistic argument. I don’t know how far it’ll get me, but I’d say carnival turned to the left, turned inside out, involves social justice, and it has something to do with making these contradictions enjoyable for everyone so that everyone can dance to them, and not just a selected few who’ve let themselves be initiated and to whom traditional establishments guarantee absolute discretion. I don’t have to first be highly corrupt in order to enjoy the party. I know corruption as everything being entangled with everything else, as an existential dynamic, neither a form of legitimation nor an excuse. You don’t need to explain that to anyone in Cologne. The question is where does that take you, if not simply backwards? I’m a fan of Baruch Spinoza who says “we don’t even know what a body is capable of.” We can’t know what rhythms we’ll dance to. We can’t know what will happen with Emi and Ali. But either way, the two still have to meet so we can know how the story goes on... This risk of openness in a fateful encounter, this is the same thing I value in art. There are certain artists who have an existential dimension to their work, even if the forms they use make no claim to authenticity. They say the bar isn’t mine, the quotations aren’t mine, language

isn't mine, I don't want to bring these signs into harmony with anything, they only fit halfway anyway and come from some random place...it's precisely these fractures that mirror life. Adorno speaks of non-identity. Existence can be felt in non-identitarian, broken forms. These forms can't be owned, even if they come from your own culture. Nonetheless, one can still unfold one's own cultural traditions layer by layer in drag performances. I think it's amazing how the artists Mounira Al Solh, Meraneh Atashi, and Sophia Al-Maria do it—I tried to speak about their work yesterday. They have an eye for the symbolic forms, the theatrical forms of decorum and manners as they exist in Lebanon, in Shia Islam in Iran, and in the Emirates. They don't claim these forms for themselves along the lines of I come from there and understand it, rather—and especially at a time when the rhythm of global pop is suddenly driven by the double beat of the darbouka—they make the dance of oscillating life palpable in the multifacetedness and fragmentation of these forms without making recourse to some kind of authenticity.

NS: I'd like to come back to the FAKE biographies of people like Trump or Berlusconi. What makes them so attractive?

JV: In Lacanian psychoanalysis, there's the figure of Père Jouissance who promises a deep pleasure because it both makes and breaks the law at the same time. It is both, lawgiver and lawbreaker. It is the tyrant, Caligula, Kippenberger, Papa Ubu. With a revolver in my hand, I make and break the law. With the sons of Père Jouissance, the Kippenbergerian, the Beuysian, you can see that daddy is God, but not of the new testament, rather the old testament. God is perverse. He makes and breaks the law, and thus cannot be redeemed by his sons. You'd love nothing better than to be just like him but you realize that you can't get a hold on daddy. He's too fast to kill and too tough to eat. In Trump, I also see this excessive divine tyranny of speaking and breaking the law at the same time.

NS: This is precisely the principle of feudalism. The feudal lord both speaks and breaks the law. Is this what you mean with the term Turbofeudalism?

JV: Absolutely. I first heard the term *Turbotzarism* from the artist Deimantas Narkevicius. I would freely translate it into *Turbofeudalism*. The day before yesterday, Balibar emphasized at a lecture in Berlin that the question of the legitimacy of rulership is closely connected with the protocol of the handover or transfer in the popular imagination. Rulership first seems legitimate when transfer between one generation and another is conducted in a way that seems credible and understandable. Under patriarchy, this means "One day my son, all this shall belong to you." Liberal society, as it has been shaped by feminist, post-colonial, and queer critiques, is characterized by a suspension of this patriarchal protocol of power transfer. The nostalgia of the right has been agitating against this. I can immediately envision the advertisements for Patek Philippe where the father tells the son that one day the watch will be his: turbotribalism in the Swiss ultraluxury industry. When I no longer understand the modalities of transferring this watch, Balibar says, or so I think, then I start to think someone has fiddled with the clock, interrupted the genealogy, and I want to see it restored again. If I can trace his lineage, then I can at least be sure that the tyrant who's wearing me out belongs to us. Daddy Trump transfers the right to exploit us to Trump Jr. A slumlord transfers his empire to his son. It's a kind of kleptocracy but understandably inherited from one thief to another. It makes sense to me, even though I'm the serf in this constellation. I heard a lecture by a Turkish sociologist who said of Rəcəp Tayyip Erdoğan's recipe for success that everyone knows he has a pact with the real estate mafia, that he drives the poor out of certain parts of the city so that they can be redeveloped. But at the same time, he supplies these dispossessed people with cultural spaces where they can celebrate marriages and funerals, celebrations that commemorate rites of passage and the transfer between generations. He makes a claim to these existential moments, subsequently grounding his rule and soliciting an acceptance of inequality as fate. The lord is he who gives the serfs spaces to celebrate life's transitions...

Politics, by contrast, is a public space where contracts are diplomatically negotiated. The feudal principle destroys politics as it is grounded in a different law: that of marriage and war. I can either marry you or kill you. That's feudal, and it's exactly how

Putin and Erdogan operate. The moment Erdogan shot down one of Putin's jets, the declaration of war was perceived as a marriage proposal, and then suddenly they're best friends destroying Syria together. If the west would accept Russia's submarine, aircraft, hack, and poison attacks as marriage proposals, it would likewise fall back into a feudal principle. When society drifts apart, the superstate masks itself as a family and simulates an indigenous aristocracy, which actually no longer exists. Everyone knows that oligarchs aren't aristocrats, but they enable one to play with the belief that they could be. The mafia has assumed the role of the aristocracy of the south, which resigned when Italy became a republic. They are second-hand aristocrats with fake gilded sofas. Everyone knows that tzars don't exist anymore, but the oligarch masks himself so that he can take on this role as a mafioso. That's turbotzarism or *Turbofeudalism* as a shared illusion which simulates a grasp on reality—trying to get the fox to guard the hens. You can recognize what you have in what you don't have. This produces the semblance of stability.

NS: Previously, you spoke of non-identity as the fragmentary and unauthentic, which one should aspire to in the name of difference. How does your conception of non-identity relate to the ubiquitous contemporary call for identity in the sense of ethnic, religious, or gender identity?

JV: Of course there are movements who've needed to assert an identity, since the ruling classes had denied these identities over centuries. But there is also the phenomenon that Balibar has termed self-racialization. The hodgepodge of the societal mainstream suddenly believes it can recognize itself in clear images. Oh, we're white! Aha, we're Germans! When they're done badmouthing Brussels, people who've never set foot in a church suddenly realize that Europeans are Christians. The German tabloid Bild recently ran a statement of the newly appointed homeland minister Seehofer's as its title "Islam doesn't belong in Germany." Good Lord, since when have you been a Christian Mr. Heimatsminister. If you were, you might have noticed what has always connected Christianity with Islam, namely the value of *Karam*, that is of hospitality. The moral majority is making a theater of its identity as though they were an endangered mi-

nority. Everyone knows its pure theater, but that's precisely what makes it such an inviting game. When I suddenly avow Christianity, I don't have to prove to anyone that I've ever even so much as stepped into a church. Christianity is just a mask I put on. It's just as ridiculous as brownshirts who march with Roman standards because Hitler thought Ben Hur was amazing in the cinema. Fake identity is violently asserted as a provocation. The knowledge that one isn't a young Roman is converted into the violence of a provocative gesture in which one asserts that one is. Indignant citizens? Godless Agro-Christians! What's the risk when the mainstream starts playing itself up as a repressed minority as in recent times? When someone starts a debate about the essence of being German and the demise of the occident in a talkshow on public television, nothing can happen to them. They claim everything is hanging in the balance, but nothing is hanging in the balance. Society belongs to you, all social contracts are tailored to you, you've got your car and your town house, what do you still want? When I go through the streets as a man in make up and a wig, I know what identity means because I can be confronted with violence at any time. When's the last time someone hit you in the face because you said "Hi, I'm German"?

By contrast, what could it mean not to just provocatively simulate differences (me German, you not), but rather to live them as an entangled risk and unfold them in layers? In a similarly ridiculous vein, the practice of living out differences has arrived in the mainstream since the eighties on the level of consumerism. It's ok. But difference is exhausted in the simplistic choice between options. Give me some of that green juice! The red one is unhealthy. It's no coincidence that in the USA, much like here, the urban professional has become a loathed figure because they can afford difference. And I belong to that class too, regardless of how precariously. One has to take a good look in the mirror here...

NS: So you advocate that we learn to live with contradictions. How does this correspond to the dialectical idea, popular since Hegel at the latest, of the overcoming of all contradictions or at least their partial elimination? Isn't this idea at least partly responsible for the ubiquitous helplessness in the face of contradictions?

JV: As far as I can see, there are different variants of Hegel, the *Phenomenology of Spirit* is a shit-catapult that multiplies differences in all directions. Then there's the later Hegel; his lectures on history and art are terrible nonsense. Difference becomes a multi-stroke motor that only makes some noise. By contrast, the young Hegel is good as a difference accelerator. But who can still think purely dialectically today. Boris Groys perhaps in good moments. Full-blooded dialectics is insanely abstract, insanely fractured; you can always see one thing in another. If you wanted to think like Hegel again, then you'd have to extract this difference accelerator. But this requires a capacity for abstraction that I only still encounter in Eastern Europeans. There's the capacity for abstraction on a wild level. In Germany, we've grown so adverse to abstraction that we can't get dialectics running again. After Buchloh, there's only knee-jerk analysis of cooptation. It's about living difference, being able to think abstractly and living concretely, being able to suffer and still enjoying life. We don't have to be singular, and nonetheless we're still walking this path together. It's not the choice, neither consumerist nor fateful in that sense, but we're still married, and we have to get through it, it's the differences...

NS: *Didn't Édouard Glissant say I don't have to understand you to live with you...*

JV: Exactly. I actually live together with you because I don't understand you. It can be horrible beyond imagination, but also fantastic for the same reason. This *unimaginably* horrible yet fantastic has to be brought into circulation again via images. I have a crisis when I turn on German television. It's only about imaginable horrors: Folks, society belongs to you. All contracts, insurance, and taxes ensure that the misery of your family home is the dream of the republic. For you, we shoot *Tatort*. If you're thinking about murdering each other, you can watch it on television every other Sunday evening. Thousands of scripts confirm the image of the imaginable: I'm sitting in my family home and want to send my partner to the great beyond. Should I do it, Mr. Commissioner? Even your frustrations have been processed for your entertainment, why then are you Germans so restless?

NS: *But Tatort wasn't always that bad...*

JV: Yes, there used to be more differences earlier on, but I don't want to spread any Schimanski, Kluge, or Farocki nostalgia. At documentary film festivals at the end of the nineties, I still met some of the old guard of programme directors responsible for more artistically experimental programming on regional public television. Two-meter-something tall white-haired patriarchs with red scarves. They've since stepped down, but I don't mourn the left's *Père Jouissance*. He's one for the boys to admire and liaise with, largely, if not only. What's with the women figures? What about a *Mère Jouissance*? What's with Khaleesi and her dragons? What's with Oprah? Popular imagination is now operating in new regions. I'm horrified at my generation. We wanted to do everything better, not relying on ideology or the charisma formulae of the grey-haired man with a red scarf who glances at you in the bar after the second pack of cigarettes and says "go away with your quotas." Today, we're enlightened boys and girls who are so taken in by the institution and its criticisms that we accept medial and institutional formats as realities and are constantly peering at the quotas, clicks, and rankings. How many lived, layered, and entangled differences can be produced through the play of flat institutional masks? At which moment should the power of imagination leave the academic, medial, and commercial formats and learn from other experiences? I ask myself this professionally: How can I as an author, intellectual, and teacher credibly point to the existential moment, prompt the dance of lived differences without relying on the old charisma, whose raspy voice resounds from a cloud of chain-smoked smoke "This is a goddamned art academy, I'm not here to do 'professional development'?"-?^

Jan Verwoert: Fake Fate and Turbofeudalism

Publikace Hope Recycling Station za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky a Česko-německého fondu budoucnosti.

Published by Hope Recycling Station with generous funding from Ministry of Culture Czech Republic and Czech-German Future Fund.

© 2018 Hope Recycling Station z.s.
Editors: Noemi Smolik, Adam Vačkář
Texts © Noemi Smolik, Jan Verwoert
Designed by Jan Horčík
ISBN 978-80-270-5021-5